

5. Cywiński P. *Sny obozowe w pamięci ocalałych z Auschwitz*. Państwowe muzeum Auschwitz-Birkenau. Oswiecim, 2016. 104 s.

6. Ivanauskaitė-Šeibutienė V. *Folklorinė sapno kalba: oneiriniai naratyvai bendruomeninėje komunikacijoje* / Tautosakos darbai. 2014. Vol. 48. P. 53–70.

7. Hajduk-Nijakowska J. *Folklorystyczny aspekt współczesnych narracji potocznych* / Etnolingwistyka. 2020. Vol. 32. P. 129-141.

8. Niebrzegowska S. *Polski sennik ludowy*. Lublin: Wyd-wo Uniwersytetu M. Curie-Skłodowskiej, 1996. 297 s.

9. Tedlock, B. *The New Anthropology of Dreaming / Dreams*, Eds. by K. Bulkeley. Palgrave Macmillan, New York, 2001. https://doi.org/10.1007/978-1-137-08545-0_17

ФОЛЬКЛОРИСТИКА У ДОСЛІДЖЕННІ ДОСВІДІВ ВІЙНИ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Лабашук Оксана Василівна

доктор філологічних наук, професор кафедри української та зарубіжної літератури і методик їх навчання

*Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка*

Одним із способів, як можна вивчати досвіди війни, є запис та наукова інтерпретація усних автобіографічних розповідей, записаних методом структурованого чи неструктурованого наративного інтерв'ю.

Сьогодні історії українців про війну, про те, як вона переживається різними групами населення, активно записуються, публікуються самозаписи, створені навіть окремі сайти, де публікуються персональні наративи про досвіди війни. Це, зокрема, проєкт «Словник війни», започаткований Остапом Сливінським, покликаний зафіксувати і зберегти свідчення очевидців про війну. <https://pen.org.ua/slovnyk-vijny-kоротki-istoriyi-ukrayinskogo-sprotyvu>. Проєкт «War Stories» <https://warstories.org.ua/> має на меті зібрати історії людей, які пройшли чи проходять війну. Збір та накопичення історій війни очевидців «з перших уст» повинен показати світові та самим українцям усі ті страждання та емоції, через які проходять звичайні люди. Це дасть змогу, на думку організаторів проєкту, передусім вплинути на колективну свідомість українців, формувати національну ідентичність, обірвати зв'язки з державою-агресором. Ідеологічні та гуманістичні цілі переслідує проєкт «#МояВійна» (Сайт mywar.mkp.gov.ua). Будь-хто з українців може залишити свою історію на цьому сайті, мета якого розповісти світові про цинічну війну, яку Росія веде в Україні. У проєкті «War Stories from Ukraine»,

https://www.warstoriesukraine.com/?fbclid=IwAR1_RNrdLTTqXuSuzwBTrL_D6M QzZ_nOKt2ucjEs2rCE6CecKQiKC_9DKUg, зібрані десятки історій людей з України, які переживають війну: безпосередніх учасників подій, а також біженців, внутрішньо переміщених осіб, мешканців тилу тощо. Команда проєкту перекладає персональні наративи на чотирнадцять іноземних мов і націлена передусім на іноземну аудиторію. У Національній історичній бібліотеці України розпочато укладання адрес веб ресурсів матеріалів медійних джерел за хронологією дат подій, в яких містяться свідчення українців про пережите в умовах війни (https://nibu.kyiv.ua/svidch_ocheyvd/). Сайт під назвою «Моя історія війни в Україні» містить автобіографічні оповіді українців про пережитий ними досвід війни. Кожен з користувачів інтернету може прочитати історії інших людей, а також додати свою розповідь. Для користувачів вміщена коротка відеоінструкція про те, як зареєструватися на сайті та ідентифікувати себе через профіль у соціальних мережах. У полі, де можна розмістити розповідь про себе, є тільки одне речення: «Залиште свою історію». Також можна додати своє фото, посилання на відео, обрати дату події. Більшість користувачів подають свої фото, або фото своєї родини (<https://mywar.mkip.gov.ua/>).

Мета усіх цих проєктів по збору свідчень війни – зафіксувати, зберегти показати усьому світові досвід людей, які проживають війну. Такі публікації ставлять перед собою швидше соціальні, політичні, гуманітарні, а не наукові цілі.

Нам відомі окремі наукові проєкти, які збирають свідчення учасників війни. Найперше хочемо відзначити міжнародний науково-документаційний проєкт «24.02.2022. 5 ранку. Свідчення війни». Започаткували проєкт дослідники Центру Міської Історії Європи Середньої і Східної зі Львова, їх підтримали вчені з Польщі (Інститут Філології і Соціології Польської Академії наук, Польське Товариство Усної Історії), а також партнери з Люксембургу та Великої Британії (<https://swiadectwawojny2022.org/>). Завданням проєкту є передусім документування швидкозмінюваних подій російсько-української війни, фіксація суб'єктивного досвіду її учасників. Важливою складовою проєкту є увага до етики і методології проєктів з документування, збереження і дослідження свідчень людей, які мають досвід проживання війни.

У започаткованому Музеєм Майдану проєкті з усної історії «Російсько-українська війна: голоси очевидців» має наукову мету: зберегти для історії живі спогади про російсько-українську війну, які потім можуть бути використані вченими. Проєкт передбачає запис історій очевидців фаховими науковцями. Записи проводяться як безпосередньо, так і в режимі on-line (<https://www.prostir.ua/?news=rosijsko-ukrajinska-vijna-holosy-ocheyvdsiv-%E2%88%92-usnoistorychnyj-projekt-muzeyu-majdanu>).

Науковці та студенти Тернопільського національного педагогічного університету також долучаються до збору свідчень про війну – історії

внутрішньо переміщених осіб, мешканців тилу, самозаписи викладачів та студентів, які стали біженцями вже є у нашому зібранні матеріалів.

Як бачимо, ведеться дуже потужна робота по фіксації та первинному узагальненню матеріалу. Зрозуміло, що ці записи будуть досліджувати спеціалісти різних наукових напрямків. У чому ж унікальність фольклористики для вивчення наративів про досвіди війни? Тут я б зробила акцент на двох запитаннях:

1. Чому для фольклористики як науки важливим є досліджувати персональні автобіографічні наративи?

2. У чому унікальність методів фольклористики, які можуть використовуватись у цих дослідженнях?

Фольклористика як наука розвивалася, охоплюючи все нові й нові поля досліджень, вироблялися її специфічні підходи і методи. З часом виявилось, що закони, за якими функціонують фольклорні тексти, «працюють» і при аналізі усної традиції наших сучасників. Фольклористичний аналіз став важливим інструментом не лише для аналізу культури минулого (передусім традиційної селянської спільноти), але й тексти, породжені масовою свідомістю людини модерної доби у наш час.

Подібно до того, як етнографія, що виникла для вивчення колонізованих народів, свого часу почала досліджувати власний народ, сьогодні «виросла» у *cultural anthropology* та *social anthropology*, яка вивчає людську культуру та суспільство не лише традиційних спільнот, але й цілком модерних мешканців міст і мегаполісів, фольклористика цілком спроможна вивчати духовну культуру нашого сучасника [1; 2; 3].

Що спільного є у традиційного фольклору та фольклору сучасного? Зміст (семантика) часом є повністю оновленими. Ми, фольклористи, часом вишукуємо риси архаїки, традиційні мотиви, символічні значення в сучасному матеріалі. Часто їх вдається знайти, а часом зміст повністю оновлюється. Що «працює» і в минулому і сьогодні? Це структура і прагматика текстів [1; 4; 5].

Найголовніше, фольклористи усвідомлюють, що вони мають справу з текстами, а не просто свідченнями про пережитий досвід. В межах кожного соціуму розвивається потужна усна традиція, яка часто диктує як, коли, кому і про що розповідати. Враховувати ці специфічно фольклористичні аспекти – важливе завдання сучасної науки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лабашук О. (2013) Натальний наратив і усна традиція: синтактика, семантика, прагматика : Тернопіль : Підручники і посібники, 2013. 320 с.

2. Кузьменко О. Драматичне буття людини в українському фольклорі: концептуальні форми вираження (період Першої та Другої світових воєн). Львів: Інститут народознавства НАН України, 2018.

3. Kis Oksana. Survival as victory: Ukrainian Women in the Gulag. Translated by Lidia Wolanskyj. Cambridge, MA, Harvard University Press for the Harvard Ukrainian Research Institute, 2021.

4. Labashchuk, O., Reshetukca, T. & Harasym, T. (2020a) Autobiographical narratives about pregnancy experience: symbols, myths, interpretations, in: *Studia ethnologica Croatica*, 32(1): 283-307. <https://doi.org/10.17234/SEC.32.10>

5. Labashchuk, O., Reshetukca, T. & Derkach, H. (2020b) Child in the natal narratives of modern ukrainian mothers: folkloric symbols and frequent motifs, in: *Folklore. Electronic Journal of Folklore*, 80: 69-96. <https://doi.org/10.7592/fej2020.80.ukraine>

ЗОБРАЖЕННЯ ВІЙНИ В МАЛЬОПИСІ В. КУЗНЕЦОВА Й Н. ТАРАСЕНКО «ДОРОГА З ПЕКЛА І НАЗАД»

Миронюк Ліна Віталіївна,

*старший викладач кафедри українознавства та
загальної мовної підготовки*

Національного університету «Запорізька політехніка»

Графічна література один із видів сучасного мистецтва, що, консолідуючи словесні та візуальні засоби в оригінальних жанрах (комікс, графічний роман тощо), здатна спонукати реципієнта до осмислення реалістичної дійсності. Так, команда авторів журналу соціальних мальописів «Inker» в художній формі репрезентували зворушливі оповіді цивільних маріупольців про жахіття війни, спричинені загарбниками в їхньому рідному місті, та реальні історії порятунку із зони бойових дій, підготувавши збірку графічних повістей під загальною назвою «Маріуполь». «Дорога з пекла і назад» Володимира Кузнецова і Наталії Тарасенко – один із чотирьох творів першого випуску журналу.

Задля художнього оприявлення реальних подій початку війни, травматичного досвіду мешканців Маріуполя автори обрали мальопис, котрий в гуманітарно-мистецтвознавчих науках є синонімом терміна «комікс», що тлумачиться як «складання зображень у послідовності» [1, с. 16] або «видання наративної мальованої історії» [3, с. 28]. Загалом мальопис є оригінальним жанром, де синтез вербальних та невербальних засобів спрямований на реалізацію сюжету. Проблеми становлення, розвитку мальопису на українському ґрунті, його тематику, специфіку жанру тощо вивчали такі вітчизняні науковці, як Д. Белов, О. Колісник, Н. Космацька, А. Москвичова, Т. Насалевич, Т. Рябуха та інші. Мета нашої роботи – дослідити специфіку художнього зображення спогадів очевидців про перші дні російсько-